

Kitap Tanıtımı / Book Review

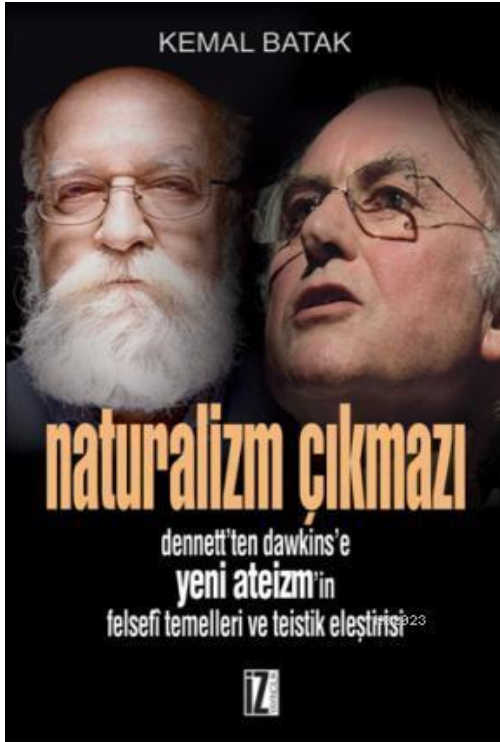
Naturalizm Çıkmazı: Dennett'ten Dawkins'e Yeni Ateizmin Felsefi Temelleri ve Teistik Eleştirisi

Kemal Batak, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, 192 s. ISBN: 978-975-3558-52-5

HÜSEYİN AYDOĞAN

Dr. Öğr. | Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Programı | 54187, Serdivan, Sakarya, Türkiye | haydogan83@gmail.com

Naturalizm denildiğinde belki de ilk akla gelen, onun bir felsefi disiplin olmasından ziyade edebiyatta bir yönelim, bir üslup biçimi olduğudur. Gerçekten de naturalizm denildiğinde kelime kökeninden hareketle *-natura-* onun doğalcılık olduğu, doğayla

alakalı olduğu hemen ileri sürülebilir. Yalınkat bir okumadan sonra naturalizmin edebiyattaki yeri ve öneminden haberdar sayabiliriz kendimizi. Zola'nın, Daudet'nin ve daha geç dönemde London'un eserlerinde göze çarpan naturalistik öğeleri çıkartabiliriz. Buradan hareketle yüzeysel bir tanımla naturalizmin edebiyattaki yansısına, doğanın tüm detayları ile olduğu gibi resmedilmesi, ondaki karakterlerin davranışlarının da iradi olarak değil de bizat doğa tarafından belirlenmesi diyebiliriz.

Fakat naturalizmin felsefe geleneği içinde denk geldiği karşılık ve onun bilim dünyasındaki etkisi daha derin bir okumayı gerekli kılmaktadır. İşte elimizdeki bu kitap, söz konusu ihtiyaca cevap verebilecek bir içeriktedir. Naturalizmin felsefi değeri nedir? Bilimsel etkinlik içinde nasıl yer alır? *Naturalizm Çıkamaz*, bu soruların merkezinde din felsefesi, zihin felsefesi, bilim felsefesi ve ahlak felsefesinin çağdaş felsefede aldıkları genel yönelimin naturalizm çerçevesinde incelenip tartışıldığı bir hüviyete sahiptir. Kitabın yazarı Kemal Batak, meseleyi analitik modern felsefe ile sınırlandırarak ateizme çatı teşkil eden naturalizm ve fizikalizmi incelemekte ve onun teistik bir eleştirisini yapmaktadır.

Kitap aynı zamanda naturalizmin etraflıca anlaşılması için bir fırsat sunuyor. Acar Sevim'in edebiyat metinleri bağlamında ele aldığı naturalizm kitabının dışında son dönemlerde bu sahada yapılmış göze çarpan bir eser olmamış olması elimizdeki kitabı ayrıca değerli kılıyor.

Eser "Naturalizm", "Naturalist Açıklama ve Başarısı Üzerine", "Naturalizmin Tutarlılığı Rasyonelliği ve Bilimselliği Üzerine" adlı üç kısımdan oluşmaktadır. Kemal Batak eserinin girişinde problematiği şöyle va'zeder: Bu eserde amacımız, yalnız ve tek başına doğa vardır, doğaüstü herhangi bir varlık yoktur diyen naturalizmi incelemek, soruşturmak ve eleştirmektir. Kitap alt başlığından da anlaşılacağı üzere Daniel Dennett, Richard Dawkins üzerinden naturalist Yeni Ateist bilim insanı ve felsefecilerin felsefi değerlendirme ve eleştirilerini de yapmaktadır. Yazar, Dawkins alıntılarında onun müstehzi din eleştirilerine, hatta bilimsel bir düzlemden bilimsellik adına yola çıktığı halde pek de bilimsel sayılamayacak genellemelere varmasına, nesnel bakış açısıyla yaklaşmakta ve filozofta eleştirmiş olduğu tutumun benzerini göstermemek gibi de bir duyarlılık taşımaktadır.

Yazar, "Naturalizm" adlı ilk kısımda değişik perspektifler ve düşünürler üzerinden kapsamlı bir naturalizm tanımı ve tarihçesine, onun türleri ve ateizme yönelik beslemelerine ve teistik düşünce ile bağlantısına yer vermektedir. Naturalizm tanımı bahsinde yazar, doğa (*natura*) kelimesine denk düşen Grekçe *physis* sözcüğünün "bir şeyin doğası", "doğası gereği", "doğaldır" anlamları ile geç

dönem “modern bilimin değerler yüklediği mekanik doğa” ve “deneye tabi tutulabilir doğa yasaları” anlamlarını karşılaştırır. Böyle bir giriş yapması okuyucu için çok önemlidir; çünkü naturalizmi belirleyebilmek, onun etkinlik alanını tespit edebilmek için önce natura sözcüğünün mahiyetini bilmek gerekmektedir. Örneğin Aristoteles için bir bitkinin doğası, onun büyüme gücü, beslenme, besleme, iyileştirme gücü anlamına gelmektedir. Zararlı ve kötü olanın, ontolojik olarak bir şeyin “doğası”na hanel getirme ya da hanel getiren olarak anlaşılması bu çerçevede okunmalıdır. Tarihi seyri içerisinde naturalizm için üç anlam katmanı tespit eden yazar şunları söyler:

(1) Yaygınlığını uzun süre korumuş Platoncu doğa anlayışı. Bu anlayışa göre doğa, doğaüstü aleme göre ikincil olarak düşünülen bir sahadır. (2) Materyalist doğa anlayışı. Buna göre doğa tamamen maddidir. Maddi olarak açıklanabilir. Kısmen indirgemeci de denilebilecek olan bu görüş, kitabın başında da işaret edildiği üzere yazar tarafından sürekli tartıya vurulan bir görüş olacaktır. Çünkü naturalizmin her şeyi, maddeye *fizikalist* bir şekilde indirgemesi içinde pek çok tutarsızlık barındıran bir görüştür ve açıklanmayı bekleyen yönleri hala bulunmaktadır. (3) Aristoteles ve Spinoza’da görülen doğanın, maddeselliği yanında daha fazlasını *-form-* barındıran töz fikridir.

Batak; eserinin mihverine, naturalizmin her şeyin doğadan ibaret olduğu, zamansal-mekansal sistemin dışında bir ölçüt olmadığı savunusunun eleştirisini koyar. Ona göre doğa ya da olayların doğaüstü nedenlere referansta bulunmaksızın empirik metotlarla açıklanabileceği fikri, doğayı aşan doğaüstü gerçekliklerin olamayacağı inancı, her şeyin fiziksel bileşkelerle çözümlenebileceği tezi yeterli dayanaktan yoksundur. Naturalizmin bu yönü, ateizmin, gözlemlenebilir dünyanın ötesinde doğaüstü bir yaratıcı aklın olmadığı ve ruhun olamayacağı temellerine de kaynaklık etmektedir.

Kemal Batak, naturalizmin tarihi serüvenini açıklarken İslam felsefesinde bunun bir örneğini bulup bulamayacağımızı sorar ve ilk akla gelen isimlerden Zekerriyya er-Razi ve İbnu’r Ravendi’nin modern anlamda naturalist düşüncelerinin olmadığını altını çizer. Çünkü özellikle Razi, Tanrı, nefis / ruh gibi naturalist terminoloji dışında kalan doğaüstü varlıklara düşünce sisteminde yer vermektedir.

Yazar naturalizmin düşünürlere göre tanımını yaptıktan sonra türlerine geçer ve ayrıntılı olarak metodolojik naturalizme değinir. Metodolojik naturalizm, naturalizmin en “bağnaz” yorumudur. Çünkü metafiziği kendisine hasım olarak görür ve sadece doğal bilimlerin metotları kullanılarak gerçek bilgiye ulaşılacağını savunur. Buradan hareketle bilim insanların doğal fenomeni açıklarken doğaüstü varlıklara başvurmaması gerektiğini savlayan metodolojik naturalizm, özü itibariyle bilimin ateizm varsayılarak yürütülmesini şart koşmaktadır.

Kitabın müellifi, argümanlarını açıklamış olduğu metodolojik naturalizme ciddi bir eleştiri sunar: “Siz, hangi hakla kalkıyor ve bilginin sadece bilimsel kritere uygunluk yoluyla elde edilebileceğini varsayabiliyorsunuz? Bilgiyi bilim ile eşit ve aynı gören bir ifade tarzı, kabul görmeyen bir öncüdür ve dolayısıyla bir dogmadan ibarettir.” Yazarın aslında burada getirmiş olduğu eleştiri, dogmatizme cephe alan ve ondan kaçınılması gerektiğini her fırsatta üstüne basa basa tekrarlayan bilimsellik iddiasının, giderek bir dogmatik nosyona dönüştürülmesindedir. Naturalizm tarifinde, David Armstrong ve Roy Sellars’ın yorumlarına yer veren yazar, ateist düşünür Papineau’nun, felsefenin ancak bilimin bir devamı olduğu şeklindeki görüşünü değerlendirir. Bu noktada söyledikleri oldukça yerindedir: “Eğer bilim insanının empirik araştırma faaliyetlerini yürütmek için metodolojik naturalizmi varsayması zorunluluksa, şimdiye kadar düşünce ve bilim tarihindeki pek çok insan nasıl olmuş da naturalizmi varsaymadan bilimsel icatlar ya da bilimsel kuramlar ortaya çıkarmıştır?”

Metot olarak naturalizmin ele alınışının ardından felsefi ve ontolojik olarak değerlendirmesine geçen yazar; Draper, John Post ve Wilfrid Sellars gibi düşünürlerin “Doğaüstü varlıklar yoktur.”, “Her şey doğal varlıklardan oluşmuştur.” ve “Bilim her şeyin ölçüsüdür.” sözlerine yer verir. Tam ve koşulsuz güveni sadece doğa bilimlerinin hak ettiği düşüncesi, felsefi naturalizmin sıklet merkezlerinden biridir. Burada bir başka dikkat çeken nokta; Armstrong’un “doğal bilimlerin temel metodolojik varsayımının bilginin *a priori* nitelikte olamayacağı yani *a posteriori* nitelikte olduğu ve bu iddiaya şahit olarak da Popper’i göstermesi”dir. Batak, Armstrong’un bu tezinin yersiz olduğunu söyler ve Popper’in Armstrong’un dediği gibi *a priori* bilgiyi yadsımadığını ve hatta tüm bilginin ona göre kuramsal olarak

deney öncesi ile başladığının altını çizer. Son olarak naturalizmin en sistematik versiyonu olan fizikalizmin ele alınışında dikkat edilmesi gereken husus, onun indirgemeci bir mantıkla çalışmasıdır. Naturalizmle arasındaki fark ise, naturalizm doğa bilimlerinin ontolojik ve metodolojik önceliğini savunurken; fizikalizm fiziğin ontolojik ve metodolojik önceliğini savunmaktadır.

Kemal Batak bu hususlara işaret ettikten sonra naturalizmin ateizm ve teizm ile ilişkisini açıklamaya koyulur. Yazar, naturalizmin ateizm ile bağıntısını ortaya koyarken kitabının pek çok yerinde ele alınacak olan zihin ve bilinç kavramlarının naturalist kuramlar tarafından açıklanışının zorluğuna dikkat çeker. Çünkü doğüstü hiçbir şeyi kabul etmeyen naturalizmin zihin ve bilinci kabul etmesi beklenemez. Fakat yadsıması daha da güçtür. Eğer zihni kabul edecek olursa, evreni var eden zihinsel bir tözün olabileceğine yönelik bir iddiayı da kendisiyle çelişmeden cevaplaması gerekecektir. O sebeple yazar, ateist felsefeci Julian Baggini'nin bu antinomiden kaçınmak amacıyla nasıl bir çözüm getirdiğini gösterir. Ona göre "Zihin ve maddeyi iki ayrı tür olarak düşünmemek gerekmektedir. Benim başımda zihinsel-zihnim ve fiziksel-beynim olmak üzere iki ayrı asıl türü yoktur. Aksine başımda sadece aslın tek bir parçası vardır ki o da beyindir." Yazar aynı mantıktan yola çıkarak sevginin naturalist bakış açısı içerisinde bir tür fiziksel nesne olamayacağını da ekler.

Çalışması içerisinde Kemal Batak, uzmanlık alanı olan Alvin Plantinga'nın da görüşlerine yer verir ve ondan naturalizmini, ateizmin doğal bir müttefiki ya da ilave ateizm tanımlamalarını alıntılar. Naturalizmin ateizmi gerektirdiğini, ancak ateizmin her zaman naturalizmi gerektirmeyeceğini söyler. Batak, naturalizm ile teizm arasındaki tarihi kökleri araştırdığı bölümde öncelikle üç büyük dinin alimimutlak, kadirimutlak, mükemmel derecede iyi, zorunlu ve bir Tanrı'nın var olduğuna yönelik metafizik görüşünü temel alır. Karşıt olarak da naturalizmin fiziksel gerçekliği nihai gerçeklik olduğunu savunan görüşüne yer verir. Bu karşılaştırma içerisinde yüzyılın önde gelen ateist felsefecilerinden Antony Flew'u deist olmaya götüren nedeni açıklar. Flew'un doğanın ve çeşitli elementlerin çalışmasına, düzenlemelerin inanılmaz karmaşıklığına DNA materyalinin şans eseri yol açtığına oldukça zayıf bir ihtimal olduğunu; buna, ancak aklın işleyişinin düzen

getirebileceği düşüncesini inceler. Ardından Norman Geisler'in düşüncesi üzerinden naturalist argümantasyona dair bir başka eleştiri getiren Batak şunları söyler: Hayatın kendiliğinden ortaya çıkma şansı, kullanılmış eski demir parçalarını muhafaza eden bir ambarda çıkan şiddetli bir kasırga sonucunda bir Boeing 747'nin meydana gelmesindeki şans oranı kadar ise neden bilimsel olarak Tanrı'yı düşünmek yasaktır?

Kitabın "Naturalist Açıklama ve Başarısı Üzerine" adlı ikinci kısmı, Tanrı ve zihne kapalı mekansal-zamansal sistem, bilinç, irade özgürlüğü ve ahlak değerleri gibi felsefenin en çetrefilli meselelerinin naturalizm tarafından nasıl değerlendirildiğini işlemektedir. Genel itibariyle kitabın yukarıda üzerinde ayrıntılarla durulan naturalizm tanımı ve tarihçesi ardından argümanlarının değerlendirilmesine yönelik bir tertibin yapıldığı da gözden kaçmamaktadır. Örneğin yazar, naturalist filozofların temel ilkelerinden biri olan şeylere doğaüstü referansların geçersiz ve yersiz olacağı düşüncesini "tehditkar bir bakış" misali üzerinden değerlendirmek ister. Bu bakış ya da benzeri bir mimik sadece yüz kaslarının bir oyunu olarak tanımlanamaz. Bu bakışın mutlaka hoşnutsuzluk, beğenmeme, öfke gibi duygusal sâikleri vardır. Başka türlü bu bakışın anlamlandırılması beklenemez. Yani doğal olanla doğaüstü olan arasında birbirini tamamlayan bir ilişki olmalıdır. Aksi halde bir eylemi yaparken karar verme (fail) veya amaç (erek) nedenleri de anlaşılamayacaktır.

Kemal Batak naturalizmin düalist bir dünya görüşü ile aşıp aşılamayacağını da sorgular. Teist pek çok kişinin düalist olduğunu vurgulayan Batak, ölümden sonra ruh idesine vurgu yapar. Fakat Descartes'in "düşünen töz: ruh" açıklamasına, indirgemeci materyalist Gilbert Ryle, insanda ruh ve madde olarak iki ayrı töz olamaz diye yanıt verir ve zihin ile beynin aslında aynı şey olduğunu söyler. Ryle, Descartes'in bu görüşüne "makinedeki hayalet-ghost in the machine" benzetmesi ile karşı çıkarak bu düşüncenin absürt olduğunu belirtmiştir. Batak bir adım daha ileri giderek Searle'den alıntıyla naturalizmin, kişiyi ruhtan arındırma misyonunun sonucu olarak onu aynı zamanda duygularından da arındırdığını söyler.

Bilinç ve ahlaki değerlerin naturalizm tarafından işlenişinde ise en belirgin nokta onların maddeye indirgenme sürecidir. Özellikle Francis Crick'in *Şaşkırtan*

Varsayım adlı kitabında beynin, tamamen nöronlardan oluşan uzun bir evrim sürecinin sonucunda oluşmuş yapı mesabesinde algılanması buna örnektir. Zira insan beyni atalarından tevarüs ettiği genlerle artık bir *tabula rasa* olarak düşünülemez; bilakis o parçaları yerine oturmuş eser olarak tanımlanmalıdır. Aynı şekilde insanı bir nöron demeti olarak gören naturalizmin bilinci, insanın kendinin farkındalığını ve kişinin benliğini açıklaması da güçleşmektedir. Crick'in bu noktada getirmiş olduğu açıklama; insan aklı, sinir hücrelerinin ve bağlantılı moleküllerin etkileşimiyle anlaşılmalıdır.

Burada yukarıda da sözü edildiği üzere Crick'in beynin davranışlarını, "molekül makinesi" gibi tanımlamalara indirgediğine tanık olmaktadır. Yazarın buradaki indirgemeci görüşe getirmiş olduğu haklı eleştiri, "acı içindeyim" sözü üzerinden yapılır. Örneğin "acı içindeyim" ifadesinde bu anlayışa göre sadece fiziksel bir referans noktası vardır ve bütünüyle fiziksel nedenler tarafından açıklanmalıdır. Diğer taraftan indirgemeciliği reddeden Searle'ün bilinç ve zihinsel fenomenlere dair yaptığı açıklama da yazara göre tutarsızlık barındırmaktadır. Çünkü Searle, bilinci bir yanılsama hali olarak görmenin elimine edici bir indirgeme metodu olacağına altını çizerken hemen ardından bilinç durumlarına nihai olarak düşük düzeyli nörobiyolojik süreçler tarafından neden olduğunu söylemektedir. Bu düşünce, bilincin bilinçli olmayan nöronların bileşkesi tarafından üretildiğini söylemesi hasebiyle aynı kulvarda ele alınabilir.

Kemal Batak bu minvalde Frank Jackson'dan aydınlatıcı bir örnek vererek eleştirisini geliştirir. "Mary'nin Odası Argümanı" diye adlandırabileceğimiz bu örnek şöyle ilerler: belirli bir yaşa kadar fanus gibi korunaklı bir odada yaşatılan Mary, acının ne olduğunu, ne tür fiziksel nesnelere kaynaklanarak sinirsel tepkimelere neden olduğunu kuramsal olarak gayet ayrıntılı bilmektedir. Bir gün Mary bu odadan dışarı çıkar ve bowling oynamaya gider. Bowling topunu ayağına düşürünce gayriihtiyari küfür eder. Ne hissettiğini soran insanlara da acıyı deneyimlediğini söyler. Mary'nin başına ne gelmiştir? Mary ilk defa acının önceki fiziksel ve nörol doğasına ilaveten hakiki ve içsel bilgisini öğrenmiştir.

Elimizdeki kitabın belki de en ilgi çekici alt başlıklarından biri "DNA'nın Yapısının Keşfinden İnsicamsız Bir Pazar Vaazına" adlı bölümdür. Yazar burada

DNA'nın yapısını keşfeden bilim insanlarından biri olan Francis Crick'in *Şaşkırtan Varsayım* adlı kitabının sonlarında bilimsel açıklamaların ardından bir Pazar vaazı vermeye teşebbüs ettiğini söyler. Aslında bu, kısmen “metafizik bulaşmış” bir bilimsel konuşmadır. Crick'in kitabının 284. sayfasından “Beynin dilinin temeli nöronlardır.”, “Bilinç konusunda sağlam gerçeklere değil daha çok spekülasyonlara dayanarak dans ettiğimden...”, “Eninde sonunda beynin nasıl çalıştığını gerçek anlamda öğrendiğimizde...” diye üç alıntı yapan Batak, bu üç cümlenin bile birbiriyle ne denli çelişkili olduğuna işaret eder.

Naturalizmin doğallaştırma indirgemeciliğinin had safhaya vardığı çözümlenme, ahlaki değerler bahsidir. Kemal Batak bu noktada katı naturalizmin, amaç açısından nihai teleolojik açıklamaları kabul etmediği için hürriyetçi özgür iradeyi kabul etmediğini aktarır. Katı naturalizme göre zihin, beyin olduğu için tüm duygu, düşünce ve eylemlerimiz nöronların birbirleri arasındaki elektriksel ve kimyasal sinyallerinden ibarettir. Bizim bir tür robot yahut yaşamkalım makineleri olduğumuzu söyleyen Dennett ve Dawkins, sadece genler adıyla bilinen bencil moleküllerimizi korumamız için programlanmış araçlar olduğumuzu ileri sürerek ahlakiliğin ve değerlerin zorunlu şartlarını, özgürlüğü, bilinci, özsel beni bertaraf ederek yok etmektedirler. Yazar bu düşüncelerin temelini, “İyi” diye bir şey kabul edilmediğinden ötürü davranışları ayırıcı etik bir algının olmadığı sanısında görür. Dawkins'in *Bencil Gen*'ine de atıfta bulunan Batak, çocuğuna şefkatle, sevgiyle davranan bir annenin aslında genini ve soyunu bencilce koruma dürtüsüyle hareket ettiğine indirgenmesini eleştirir. Komşusuna tuz veren kadın bunu iyilik ve ahlaki bir motivasyon gereği mi yapmıştır yoksa sosyal ilişkileri çerçevesince şöhretini arttırmayı mı planlamaktadır? Batak, bu yoruma “sırtımı kaşı, sırtını kaşıyayım” ilkesinin bir tezahürü olarak indirgendiği için karşı çıkar.

Kitabın “Naturalizmin Tutarlılığı Rasyonelliği ve Bilimselliği Üzerine” adlı son bölümünde şimdiye kadar tartışılmalı argümanları değerlendirip sonuca bağlayan yazar, şu noktaların üzerinde durur: Naturalizm bilimsel bir sürecin sonunda doğal olarak ortaya çıkan bir düşünce olarak kabul ediliyorsa Dawkins, Hawking, Weinberg gibi düşünürler bilime sınır biçemezler. Bilimi söz konusu felsefi ekollerin çatısı haline getirirken bilimin dışında bir felsefi perspektife

dayanamazlar. Bilimin sahası dışında her hangi bir gerçeklik yoktur düşüncesi, bilimsel değil felsefi bir düşüncedir. Böyle bir görüşü savunanların, bilimin giderek gelişeceğini ve bulgularının değişebileceğini varsaymaktan uzak durmaları gerekmektedir. Bu da bilimsel değil dogmatik bir bakış açısıdır. Batak, Artigas'dan alıntıyla Dawkins'i, "tanıdığı bütün insanların kendi evindekiler olması nedeniyle, kendi evinin dışında hiçbir insan olmayacağını söyleyen birsinin çocuksu tavrına" benzetir.

Sonuç olarak Kemal Batak'ın *Naturalizm Çıkmazı* adlı bu kitabı; teizmin, pek çok kozmogonik, epistemolojik, ahlaki problemlerin çözümünü Tanrı'nın varlığı ile mümkün kılarken; naturalizmin, evrenin nasıl ortaya çıktığı, hayatın ve tarihin anlamı, bilinç ve zihnin çalışması gibi meseleleri açıklamada tutarsızlıklar gösterdiğini saptamaktadır. Çünkü burada sürekli göz ardı edilen nokta bir atomaltı parçacığın etkileşimde bulunuşunu açıklamada bilimsel saha içindeyken, bu parçacıkların neden ve niçin etkileşimde bulunduğu bahsederken artık bilimsel değil felsefi bir alana aşmış bulunmakta olduğumuzdur. Dolayısıyla bilimsel verilerden adeta bir "Pazar Vaazı"na varmak ispatlanması hedeflenen düşünceye açıklamaktan ziyade ket vurmaktadır.

Kitabın üzerinde ihtimamla durduğu başka bir husus da fiziksel bilimlerin nedensel kavramlarıyla açıklanamayan her türlü varlığı reddeden ya da onu maddeye indirgeyen naturalizmin, insanı bir makine veya robot olarak görmesidir. Onun bilincini ya da diğer değerlerini ateşin kıvılcımı gibi arızı bir unsur olarak ele alan naturalizme göre gelinebilecek nihai nokta, Richard Rorty'nin "Acı içindeyim" ifadesi yerine "C liflerim ateşliyor" demesi gibi absürd bir konumdur.

Naturalistlerin, bilimin ancak ateizmle kavuşturulduğunda bilimsellik vasfı kazanabileceğini ima etmesini pek çok yerde eleştiren Batak, aslında yeni nesil bir "dogmatizm" eleştirisinin ipuçlarını sunmaktadır bize. Kitap, felsefi ve tarihsel değerlendirmenin yanında, çeşitli filozofların düşüncelerine yer vermesiyle de zengin bir saha literatürü sunmaktadır. Özellikle iddialarını bağlam içi örneklerle pekiştirmesi, okuruna kolay ve anlaşılır bir okuma sunmaktadır.

